

ПОЕТИКА РОМАНУ ЛІНИ КОСТЕНКО «МАРУСЯ ЧУРАЙ»

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглядаються засоби вираження трагічного у романі Л.Костенко «Маруся Чурай».

Ключові слова: *трагізм, поетика, вірш, Л.Костенко.*

Abstract

The ways of expressing the tragic in L. Kostenko's novel "Maroussia Churai"

Keywords: *tragedy, poetics, verse, L. Kostenko.*

В українській літературі особливе місце посідає видатна поетеса Ліна Костенко, живий класик вітчизняної словесності, громадянин з великої букви. А в її творчості виокремлюється шедевр художньо-історичної романистики – роман у віршах «Маруся Чурай». Розповідаючи про життя українських міст і сіл періоду визвольної боротьби народу під проводом Богдана Хмельницького, автор відтворює блискучу галерею народних образів. А найповніше змальовано центральний образ – образ героїні Марусі Чурай. І хоч документальні дані про Чураївну скупі та суперечливі, жодних паперів щодо особистості не дійшло до нашого часу, збереглися у народних переказах її пісні, які дають можливість стверджувати, що за історичними, соціальними та духовними ознаками такий образ цілком можливий для того часу.

*Влітку 1658 року Полтава згоріла дощенту.
Горіли солом'яні стріхи над Ворсклюю.....
І довго ще літав над руїнами магістрату
легенький попіл
спалених паперів –
Може, там була і справа Марусі Чурай? [1]*

Автором щоразу підкреслюються високі патріотичні риси героїні, любов до людей, до землі, до рідного краю. Ми одразу поринаємо у кульмінацію – йде суд над Марусею, на якому не чути жодного слова виправдання, лише на самоті героїня прояснює про себе і для нас, як сталася трагедія з Грицем і як це мучить дівчину.

*Моя любов сягала неба,
а Гриць ходив ногами по землі.*

У третьому розділі «Сповідь» героїня пригадує дитинство, тривожну Полтаву, роздумує над долею народу і разом з тим намагається розібратися у собі і «докопатися» до Гриця. Що він ходив «ногами по землі», не міг зрозуміти злету душі Марусі, надати значення її пісням, не міг усвідомити, що вчинив зло, повівся жорстоко та егоїстично з подругою – у цьому його трагедія. Взагалі обидва образи роману трагічні – і Гриця, і Марусі. І її позиція на суді – це відстоювання людської гідності, справедливості.

*Вона ж була, як голос України,
що клекотів у наших корогвах!
А ви тепер шукаєте їй кару, -*

зазначає один з героїв Іван Іскра. І взагалі образ Марусі був би неповним, якби вся увага автора зосереджувалася лише на головній героїні. Але перед нами проходить цілий вир персонажів. І ми відчуваємо, що доля Марусі – лише окремих випадок трагедії народу.

Трагізм поетеса розкриває через особливості композиції, діалоги, монологи, мову героїв.

*...Пройшло життя. Не варт було і труду
Лише образи наберешся вщерть.
Останні дні вже якимось перебуду.
Та вже й кінець. Переночую в смерть.
А що в житті потрібно ще мені?
Одбути всі ці клопоти земні.*

Пройшло життя – двоскладове непоширене речення, домінанта уривка. За ним і біль, і горе, і зневіра. Залишилося лише бажання «не бути» серед клопотів земних. Спочатку навіть складається враження, що у житті молодій дівчині і не було нічого світлого. Однак за текстом ми довідуємося, що насправді було, просто заховалося за домінуючим зреченням. *Лише образи наберешся вщерть*. І далі:

*аби одбути, все уже одбути
і щоб не бути, щоб уже не бути!*

Поетичний роман пестрить зразками розмовного жанру: лексика загальноуживана, нейтральна майже, практично всі слова подані у прямому значенні. Різні синтаксичні структури хоч і чергуються поетапно (означено-особові, безособові, інфінітивні), все ж мають спільну ознаку – всі вони є односкладовими структурами. Навіть при оформленні підрядним реченням окремі предикативні частини подаються у вигляді інфінітивних чи неозначено-особових. Така ритміка тексту передає узагальнений характер викладу думок героїні і надає мінорної тональності уривкам з внутрішнім монологом.

*А сон минув, розтанув. І натомість
раптом болем обпекла свідомість.
Єдине слово виникло: невже?
Душа болить, і тіло як чуже.
Навпомацки з підлоги підвелася.
Не розчесавши коси, заплелася.
Все так, як є. Приречена. Одна.
Стіна. Стіна. І грати. І стіна.*

У часовому плані даний уривок логічно переносить героїню у другий день. У психологічному ж – навпаки відкида назад, у безвихідь. Ще кілька хвилин тому:

*Солодка млість... блідесенький промінчик...
як добре жити, ... думати про інше...*

Між вчора і сьогодні було солодке обнадійливе нічне марево. І от:

*А сон минув, розтанув...

І натомість
раптовим болем обпекла свідомість...*

Семантичний центр строфи – *сон минув*. Він ускладнюється однорядним уточненням *розтанув* з переносним відтінком значення поступовості зникнення. Психологічно героїня плавно повертається до трагічної дійсності. Автор взагалі майстерно спирається на дієслівні можливості передавати зміни стану і настрою. А потім контрастом вводить зображення картин дійсності через описові короткі

номінативні фрази, що ніби приголомшують фактом дійсності. Зорові відчуття замикають героїню у холодних мурах, підсилюють відчуття відмежованості від світу.

Звичайно, розглянуті уривки не можуть розкрити усього мовного багатства твору і навіть окремих розділів. Але їх аналіз задає алгоритм прочитання для більш глибокого сприйняття тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Костенко Ліна. Маруся Чурай. К.: А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2018. 224 с. *Далі цитуємо за цим виданням.*

Starovoit Yuriy Leonidovich – канд. філол. наук, доц. каф. мовознавства, Вінницький національний технічний університет, e-mail: starovoit.vin@gmail.com

Starovoit Yurii - Candidate of Philology, Associate Professor, Department of Linguistics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Єпіфанова Аліна Олегівна – студентка групи 1КН-19б, Факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Epifanova Alina Olegivna - student group 1CS-19b, Faculty of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.